

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 9
การเผยแพร่และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย
ผ่านการท่องเที่ยวและบริการ

หัวข้อเนื้อเรื่อง

1. ความสำคัญและสถานการณ์ปัจจุบันในการเผยแพร่และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย
2. การเผยแพร่และอนุรักษ์วัฒนธรรมกับการท่องเที่ยว
3. การเผยแพร่และอนุรักษ์วัฒนธรรมกับงานโรงแรม
4. ผลกระทบจากการเผยแพร่และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยผ่านการท่องเที่ยวและบริการ
5. แนวทางในการเผยแพร่และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยในอนาคต

วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

1. อธิบายการเผยแพร่และอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยของประเทศไทยในปัจจุบันได้อย่างน้อย 2 ประเด็น
2. สามารถบอกถึงลักษณะการเผยแพร่และอนุรักษ์วัฒนธรรมในบริบททางการท่องเที่ยวได้อย่างน้อย 2 ข้อ
3. สามารถบอกถึงลักษณะการเผยแพร่และอนุรักษ์วัฒนธรรมในบริบทด้านโรงแรมได้อย่างน้อย 2 ข้อ
4. สามารถบอกถึงผลกระทบที่มีต่อวัฒนธรรมเมื่อถูกใช้บูรณาการกับการท่องเที่ยวและโรงแรม
5. เสนอแนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางวัฒนธรรมอย่างน้อย 3 ข้อ

วิธีการสอนและกิจกรรมการเรียนการสอน

1. อภิปรายประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาพร้อมกันในชั้นเรียน
2. ทำแบบทดสอบประจำบทที่ 9
3. ศึกษาเนื้อหาจากเอกสารประกอบการสอนบทที่ 9
4. สอนโดยให้ทำโครงงานและสาธิต
5. ศึกษาจากสื่อวีดิทัศน์

สื่อการเรียนการสอน

1. เอกสารประกอบการสอนบทที่ 9
2. คอมพิวเตอร์พร้อมโปรแกรมนำเสนอ MS PowerPoint
3. สื่อวีดิทัศน์โดยโปรแกรมทางอินเทอร์เน็ต
4. อุปกรณ์สาธิต

การวัดผลและประเมินผล

1. ประเมินจากการแสดงความคิดเห็นภายในชั้นเรียน
2. ประเมินจากการค้นคว้าด้วยตนเอง
3. ประเมินจากการแบบทดสอบท้ายบท
4. ประเมินจากการสอบปลายภาค

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 9

การเผยแพร่และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยผ่าน

การท่องเที่ยวและบริการ

การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เทคโนโลยีและเศรษฐกิจเป็นปัจจัยเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเพื่อให้ตามทันสถานการณ์ปัจจุบันมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ทำให้วัฒนธรรมบางอย่างสูญหายไปบางอย่างยังคงสามารถดำรงอยู่ได้จนปัจจุบัน ทั้งนี้ในการรักษาวัฒนธรรมของชาติเป็นยุทธศาสตร์สำคัญของประเทศที่หลายๆหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพยายามที่จะเผยแพร่และอนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่ ทั้งนี้ในการเผยแพร่และอนุรักษ์ดังกล่าวยังมุ่งเน้นในการผสมผสานการจัดการทางการท่องเที่ยวเข้าร่วมซึ่งเป็นการสร้างคุณค่าทางสังคมและคุณค่าทางเศรษฐกิจไปพร้อมๆกันซึ่งอาจเรียกว่าเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมในบริบททางการท่องเที่ยว เหล่านี้มักจะได้เห็นได้จากการประชาสัมพันธ์และการโปรโมทต่างๆโดยเน้นวัฒนธรรมเป็นหลักในการนำเสนอผ่านทางการท่องเที่ยว อาทิ Amazing Thailand การท่องเที่ยวเชิงวิถีไทย

ความสำคัญของการเผยแพร่และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยผ่านการท่องเที่ยวและบริการ

อย่างที่ทราบกันดีว่าการเผยแพร่และการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยเป็นประเด็นสำคัญของชาติที่จำเป็นและเร่งด่วนเพื่อคงรักษาศิลปวัฒนธรรมนั้นตลอดจนสืบทอดให้คงอยู่ในปัจจุบัน ทั้งนี้ นอกเหนือจากความพยายามในการรักษาตามหลักวิชาการทางด้านอนุรักษ์หรือมุมมองทางวัฒนธรรมแล้วนั้น ยังคงมีการอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมไทยในรูปแบบอื่นๆโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเชิงคุณค่าทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ ในด้านการท่องเที่ยวและบริการซึ่งถือได้ว่าเป็นอุตสาหกรรมหลักของประเทศไทยที่สร้างรายได้มากที่สุดกว่าอุตสาหกรรมอื่นๆ ทั้งนี้ในการสืบทอด เผยแพร่และอนุรักษ์วัฒนธรรมจึงถูกนำมาใช้เป็นสินค้าทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของทรัพยากรทางวัฒนธรรมไปพร้อมๆกับการเผยแพร่และการคงอยู่ของวัฒนธรรมไปด้วย อีกด้วยกระแสของการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนโดยตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ขณะเดียวกันก็ปกป้องและรักษาทรัพยากรให้อนุชนรุ่นหลัง อีกทั้งยังสนองต่อความจำเป็นทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและสุนทรียภาพพร้อมกับรักษาเอกลักษณ์วัฒนธรรมได้อีกด้วย

การเผยแพร่และอนุรักษ์วัฒนธรรมกับการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวกับวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่สัมพันธ์กันเป็นอย่างมากของประเทศไทยเนื่องด้วยทรัพยากรทางวัฒนธรรมไทยถือเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวหลักที่มีอยู่จำนวนมากและมีความหลากหลายตลอดจนบางแห่งมีชื่อเสียงในระดับโลก อาทิ วัฒนธรรมด้านอาหารไทย วัฒนธรรมด้านกีฬาไทย ฯลฯ ดังนั้นความสัมพันธ์ของการเผยแพร่และอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยในบริบททางการท่องเที่ยวมักถูกแสดงออกในเชิงรูปแบบการท่องเที่ยวประเภทต่างๆซึ่งโดยภาพรวมเรียกว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยรูปแบบการท่องเที่ยวดังกล่าวมีหลักการที่สนับสนุนในการพัฒนาและอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยเป็นอย่างมาก ดังนี้

1. เน้นการศึกษาข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์และความเป็นมาของทรัพยากรทางวัฒนธรรมเพื่อได้เผยแพร่ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวอันเป็นการเพิ่มคุณค่าประสบการณ์ในการรับชมและเกิดความภาคภูมิใจมรดกทางวัฒนธรรม
2. เน้นการท่องเที่ยวโดยการปลูกฝังจิตสำนึกของคนในชุมชนให้เกิดความรัก ความหวงแหน และรักษาโดยให้ชุมชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและชุมชนมีส่วนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว สิ่งนี้ยิ่งแสดงให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรทางวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้น
3. เน้นให้นักท่องเที่ยวเกิดความเข้าใจในวัฒนธรรมและความเพลิดเพลินจากการท่องเที่ยวตลอดจนสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางวัฒนธรรม
4. เน้นให้เกิดความเคารพในวัฒนธรรมเพื่อนบ้านและวัฒนธรรม ศักดิ์ศรีและผู้คนของตนเอง

ภาพที่ 9.1 ร้านขนมตูปตูปเหล่าแปะ ตลาดน้อย กรุงเทพฯ ร้านดั้งเดิมในอดีตย่านตลาดน้อย

จากหลักการทั้ง 4 ข้อเป็นแนวคิดในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวดังกล่าวครอบคลุมรูปแบบทางวัฒนธรรมเกือบทั้งหมดในการนำมาผนวกกับการท่องเที่ยว โดยแยกรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ 5 ประเภท คือ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและประเพณี การท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตชนบท การท่องเที่ยวเชิงกีฬา และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทางวัฒนธรรม (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2548) นอกเหนือจากรูปแบบการท่องเที่ยวที่กล่าวมาแล้วนั้นพบว่าในช่วง 10 ปีหลังมานี้เกิดรูปแบบการจัดการด้านการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่จำนวนมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เรียกว่า “Retro Market” หรือตลาดย้อนยุค อาทิ ตลาดร้อยปีสามชุก จ.สุพรรณบุรี ตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง จ.สมุทรปราการ ตลาดน้อย กรุงเทพฯ (ภาพที่ 9.1) โดยเป็นการฟื้นฟูตลาดโบราณที่ซบเซาให้กลับมามีชีวิตขึ้นมาใหม่ ทั้งนี้เนื่องด้วยรูปแบบการเปลี่ยนแปลงสังคมวัฒนธรรมของผู้คนและนักท่องเที่ยวที่อยากจะย้อนเวลากลับไปในอดีตหรือที่เรียกรูปแบบการท่องเที่ยวเช่นนี้ว่า “Nostalgia Tourism” หรือการท่องเที่ยวแบบโหยหาอดีต (ชาติกริตตินนทการ. (ออนไลน์). 2556) ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมในเชิงเศรษฐกิจพร้อมนัยยะในการอนุรักษ์และเผยแพร่ไปพร้อมกัน ทั้งนี้จุดมุ่งหมายของการท่องเที่ยวแบบโหยหาอดีตเป็นการนำเสนอภาพของวัฒนธรรมไทยในบริบททางการท่องเที่ยว โดยนิพัทธ์พงศ์ พุมมาและณรงค์กรรณ รอดทรัพย์ ((ออนไลน์). 2555) ได้ให้รายละเอียดดังกล่าวไว้ 3 ประการ ดังนี้

1. **การเสนอภาพลักษณ์ท้องถิ่น** ซึ่งใช้เป็นการสร้างจุดขายทางการตลาดแหล่งท่องเที่ยวอย่างหนึ่งโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตของชุมชนเพื่อสร้างแรงจูงใจให้กับนักท่องเที่ยวโดยอาศัยการสื่อสารผ่านอัตลักษณ์ของธุรกิจหรือสินค้าทางการท่องเที่ยวนั้น
2. **การเสนอสินค้าเชิงท่องเที่ยว** เป็นกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่สำคัญอันเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นและเพิ่มคุณภาพชีวิตให้แก่คนในท้องถิ่นได้ดี อาทิ การสร้างหมู่บ้านท่องเที่ยว หรือการสร้างสินค้าที่ระลึกโดยดึงวัฒนธรรมและทรัพยากรทางวัฒนธรรมมาแปรรูปหรือรังสรรค์ให้เกิดสินค้าทางการท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะพื้นที่นั้นโดยที่สามารถคาดคะเนหรือเดาได้ว่าสินค้านั้นเป็นของดีที่ใด อีกทั้งยังสร้างภาพลักษณ์และเผยแพร่วัฒนธรรมดังกล่าวไปยังที่อื่นๆได้ ตลอดจนทำให้การท่องเที่ยวมีชีวิตชีวามากยิ่งขึ้นเนื่องด้วยนักท่องเที่ยวมีกิจกรรมการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น
3. **การเสนอภาพลักษณ์ประเทศ** ทั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ดังนี้
 - 3.1 **การเสนอเอกลักษณ์ไทย** คือการสร้างสิ่งทีเฉพาะหรือจุดเด่นของไทยและบ่งชี้ความเป็นชาติไทยชัดเจนให้เป็นที่รู้จักและมีชื่อเสียงซึ่งการท่องเที่ยวดังกล่าวเป็นวิธีทางหนึ่งใน

การทำให้เกิดการรำลึกถึงวัฒนธรรมในอดีตของไทย เช่น อาหารไทย มวยไทย อาคารทรงไทย เป็นต้น เหล่านี้ล้วนถูกนำเสนอเข้ากับการท่องเที่ยวไปพร้อมกัน

3.2 การเสนออัตลักษณ์ไทย คือ การสร้างความเป็นตัวตนของไทย ท้องถิ่นหรือชุมชนนั้นให้ชัดเจนและสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้โดยใช้ภาพลักษณ์ทางวัฒนธรรมผลักดันโดยผ่านประวัติศาสตร์ ศาสนาและสังคมท้องถิ่นหรือที่เรียกว่า การสร้างภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม ทั้งนี้ในการนำเสนอดังกล่าวมีด้วยกัน 5 รูปแบบ คือ การพยายามดึงสิ่งที่เคยมีให้กลับมา, การสร้างสถานที่ท่องเที่ยวขึ้นมาใหม่, เทศกาลและงานประเพณี, การอ้างอิงและกิจกรรมอื่นๆ

ทั้งนี้รูปแบบการท่องเที่ยวที่กล่าวมาล้วนแต่เป็นนัยยะหนึ่งในการเผยแพร่และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมทั้งเชิงเศรษฐกิจและเชิงวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี อนึ่งในด้านการท่องเที่ยว วัฒนธรรมยังคงถูกแสดงออกในรูปแบบอื่นๆนอกเหนือจากวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้แล้วนั้น อาทิ การโอบอ้อมอารี ความมีน้ำใจ แต่ในรูปแบบการสื่อความหมายถือว่าการท่องเที่ยวได้นำเสนอวัฒนธรรมผ่านรูปแบบการสื่อความหมายจำนวนมากเพื่อใช้ในการดึงดูดการท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นสื่อประชาสัมพันธ์ต่างๆ หรืออีกสิ่งหนึ่งคือสื่อแบบคงที่ภายในแหล่งท่องเที่ยวที่เน้นการใช้อัตลักษณ์ของพื้นที่ในการนำเสนอ อาทิ ป้ายบอกทาง mascot ของแหล่งท่องเที่ยวและรูปแบบอาคารสถาปัตยกรรม ในด้านการใช้วัฒนธรรมในการสื่อความหมายดังกล่าวมีเพียงแต่ใช้ในการการท่องเที่ยวเท่านั้น การใช้รูปแบบการสื่อความหมายยังคงถูกนำมาใช้อย่างโดดเด่นในงานโรงแรมอีกด้วยซึ่งถือเป็นอีกช่องทางหรือนัยยะหนึ่งในการเผยแพร่และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยเช่นกัน

การเผยแพร่และอนุรักษ์วัฒนธรรมกับงานโรงแรม

อย่างที่กล่าวไว้ข้างต้นถึงการนำวัฒนธรรมมาใช้ในด้านอื่นๆนั้นมิเพียงแต่งานท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ในงานโรงแรม วัฒนธรรมไทยถูกนำมาใช้อย่างมากทั้งทางตรงและทางอ้อม กล่าวคือทางตรง หมายถึง การนำเสนอหรือการใช้วัฒนธรรมที่บ่งชี้ถึงเอกลักษณ์ไทยมาเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมหรือสินค้าหนึ่งของธุรกิจโรงแรม อาทิ อาหารไทย ขนมหวานไทย ดนตรีไทย รวมไปถึงวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เช่น ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความยิ้มแย้มแจ่มใส ความเบิกบานใจ เป็นต้นซึ่งเหล่านี้เป็นองค์ประกอบหลักที่ต้องใช้ในธุรกิจโรงแรมและมีการฝึกอบรมภายในองค์กรอยู่แล้ว แต่ทั้งนี้สิ่งที่น่าสนใจของวัฒนธรรมกับงานโรงแรมคือ ในทางอ้อม หมายถึง การนำวัฒนธรรมมาใช้ในการสื่อความหมายเชิงนัยยะหรือให้เกิดความกลมกลืนกับบริบทพื้นที่และสังคมซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่น่าสนใจอย่างมากในการนำเสนอวัฒนธรรมผ่านมิติทางด้านการโรงแรมทั้งทางตรงและทางอ้อมซึ่งพอที่จะสรุปได้ดังนี้